

Ontwikkeling van edelherten, damherten en reeën in het experiment jachtvrij Deelerwoud

Foto's Lars Soerink

— Frank van Belle

In 2001 stopte Natuurmonumenten bij wijze van experiment met het afschot van herten in het Deelerwoud. In 2006 was het tijd voor een tussentijdse evaluatie van dit experiment. In dit artikel laten we zien hoe de populaties van edelherten, damherten en reeën zich in de afgelopen jaren in het Deelerwoud hebben ontwikkeld. Sinds het populatiebeheer is gestaakt zijn de aantallen edelherten en damherten sterk toegenomen. De vrouwelijke dieren blijven in hun geboortegebied; vooral mannelijke dieren trekken naar omliggende gebieden. De groei van de populaties edelherten en damherten lijkt nog niet aan zijn eind te zijn. De conditie van de dieren is goed en de aanwezige voedselbronnen worden niet volledig benut. Reeën werden in het Deelerwoud al twintig jaar niet beheerd. Het aantal reeën is stabiel gebleven en deze dieren lijken nog geen concurrentie te ondervinden van de groeiende aantallen edel- en damherten.

Het Deelerwoud is een typisch Veluws natuurgebied met een glooiend bos- en heidelandschap langs de A50 tussen Arnhem en Apeldoorn. Circa 1.000 hectare van het Deelerwoud ligt in de vrije wildbaan van de Zuidoost-Veluwe. Dat is het leefgebied van wild zwijn, ree, dam- en edelhert. Het leefgebied Zuidoost-Veluwe ligt grotendeels aan de oostkant van de A50. Aan de westkant van de snelweg liggen naast het Deelerwoud ook Terlet, de Arnhemse en de Koningsheide. Het westelijk gebied wordt grotendeels omgeven door hertenkerende rasters (zie figuur 1). Er is verbinding met het oostelijk deel van het leefgebied over het wildviaduct Terlet. In 2005 is de corridor Woeste Hoeve geopend, waarover uitwisseling met de Midden-Veluwe mogelijk is geworden.

Het experiment Deelerwoud

Vanouds worden op de Veluwe de herten 'beheerd'. Per gebied wordt een streefstand bepaald. Door jaarlijks afschot moet deze streefstand worden gehandhaafd. Hoewel het rijks- en provinciaal beleid voor de Veluwe al jaren sterk gericht is op minder beheer en meer ruimte voor natuurlijke processen, had dat geen invloed op het beheer van hertachtigen. Ook de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet had weinig effect op het grofwildbeheer op de Veluwe. Met het

De toename bestaat vooral uit vrouwelijk dieren (hindes en smaldieren)

experiment Deelerwoud wil Vereniging Natuurmonumenten de mogelijkheden en effecten verkennen van een zo natuurlijk mogelijk hertenbeheer in de grootschalige Veluwe natuurgebieden.

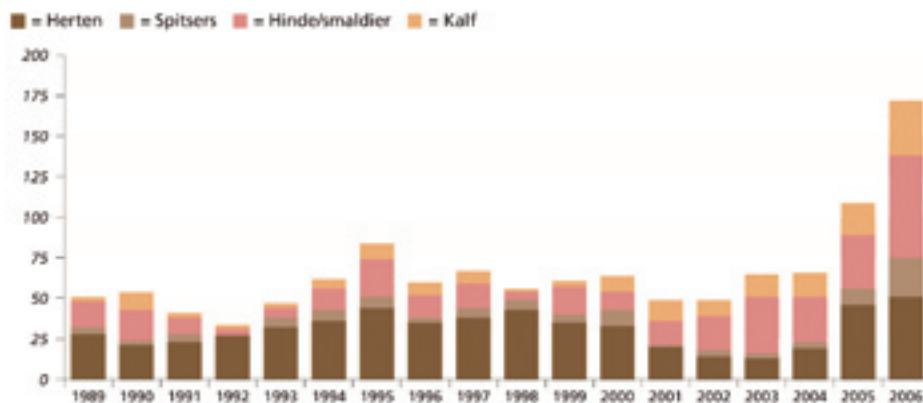
Het experiment Deelerwoud houdt in dat er geen afschot van edelherten, damherten en reeën plaatsvindt, met uitzondering van noodafschot bij ziekte en gebreken. Het beheer van wilde zwijnen valt niet onder het experiment. Het afschot van zwijnen wordt in het Deelerwoud gerealiseerd in een zo kort mogelijke periode, zodat de verstoring van andere hoefdieren door afschot van wilde zwijnen zo kort mogelijk duurt.

Als 'maat' voor de ontwikkeling van de populaties van de grote hoefdieren wordt de voorjaarsstand gebruikt. De voor-

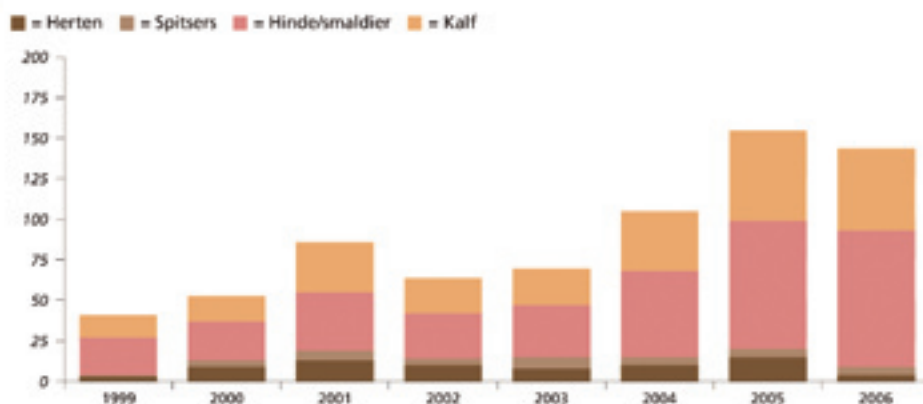

Figuur 1 Ligging Deelerwoud

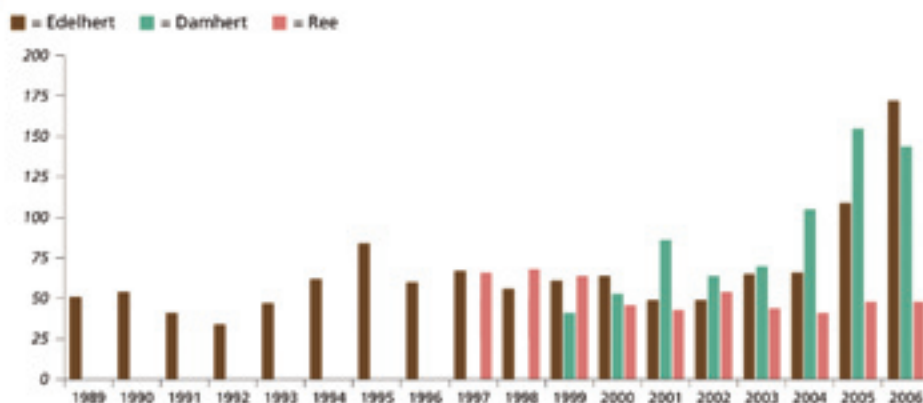
jaarsstand geeft aan hoeveel dieren, uitgesplitst per geslacht en leeftijds categorie, er in april/mei in het gebied aanwezig zijn. De voorjaarsstand wordt over de gehele Veluwe op dezelfde wijze bepaald door gecoördineerde tellingen van de Vereniging Wildbeheer Veluwe. Hoewel deze standen heel exact lijken, gaat het om de trends. Bij de telling kan gemakkelijk een groep dieren worden gemist. Verder is de voorjaarsstand een momentopname. Door trek kunnen tijdens het seizoen verschuiving van dichtheden optreden. Het grote voordeel echter van de voorjaarsstand als maat voor de populatieontwikkeling is dat deze al jarenlang op dezelfde wijze en in het gehele leefgebied wordt bepaald. Trends in aantalonwikkeling en wijziging van benuttingsgebied komen duidelijk naar voren.

figuur 2 De ontwikkeling van de voorjaarsstand van edelherten in het Deelerwoud 1989 - 2006.

figuur 3 De voorjaarsstand van damherten in het Deelerwoud 1999-2006

figuur 4 De ontwikkeling van de voorjaarsstanden van edelherten, damherten en reeën in het Deelerwoud

Edelherten: meer vrouwtjes

Het aantal edelherten is tijdens het experiment toegenomen van 49 dieren in 2001 tot 172 dieren in 2006. De toename bestaat vooral uit vrouwelijke dieren (hinden en smaldieren) en de bijbehorende kalveren. Voorheen leefden er in het Deelerwoud vooral mannelijke dieren (herten en spitsers). Nadat in 2001 het beheer is beëindigd zijn de mannelijke dieren minder in aantal toegenomen dan de vrouwelijke dieren. Inmiddels hebben de vrouwelijke dieren de overhand gekregen. Er is nog geen afvlakking van de populatietoename zichtbaar.

De uitstraling van de aantaltoename in het Deelerwoud op de rest van het leefgebied is beperkt. De populatie edelherten in het totale leefgebied Zuidoost-Veluwe is sterker toegenomen

dan de toename in het Deelerwoud. Dit is vooral het gevolg van het hanteren van hogere streefstanden in de direct aan het Deelerwoud grenzende gebieden waarmee een grote uitwisseling wordt verondersteld: Terlet, Arnhemse en Koningsheide en gebieden met de hoofdfunctie natuur zoals Nationaal Park Veluwezoom. Het experiment heeft niet geleid tot een onbeheersbare aantaltoename van edelherten in andere delen van het leefgebied. Daar zijn de geldende doelstellingen nog steeds haalbaar.

Damherten: scheve geslachtsverhouding

Tot 1993 golden damherten als uitheemse diersoort en mochten ze daarom niet in de vrije wildbaan voorkomen. De vandoors in het Deelerwoud levende damherten werden daarom in een omrasterd gebied gehouden. Toen damherten in 1993

door het ministerie van Landbouw als inheemse diersoort werden aangemerkt, heeft Natuurmonumenten het raster rond het damhertengebiedje verwijderd. De circa veertig dieren die hierdoor in de vrije wildbaan zijn losgelaten, vormen de oorsprong van de huidige populatie. Vanaf 1999 worden damherten met de officiële voorjaarstelling meegenomen. Elders in het leefgebied wordt sinds 2005 een populatiebeheer van damherten gevoerd.

Tijdens het experiment is het aantal damherten in het Deelerwoud door natuurlijke aanwas toegenomen van 86 in 2001 tot 144 in 2006. De groei zit vrijwel uitsluitend in de vrouwelijke dieren. De geslachtsverhouding wordt daardoor steeds schever. Uit de lichte afname in aantallen in 2006 kan nog geen conclusie worden getrokken. Dit kan een eenmalige daling zijn.

De damherten blijken zich steeds meer over het gehele leefgebied Zuidoost-Veluwe te verspreiden. Hun brongebied Deelerwoud vormt nog steeds de kern van de populatie. De aantallen damherten aan de oostzijde van de A50 zijn toegenomen van circa 30 in 2000 tot zo'n 150 in 2006. Sinds 2004 hebben damherten uit het Deelerwoud de aanliggende gebieden Terlet, Arnhemse en Koningsheide als leefgebied gekoloniseerd. De kolonisatie van nieuw leefgebied vindt vooral plaats door mannelijke dieren. Ook bij damherten blijken dus in onbeheerde situaties de vrouwelijke dieren in de nabijheid van hun geboortegebied te blijven en de mannelijke dieren op zoek te gaan naar nieuw leefgebied.

Geen onderlinge concurrentie

De groei van de populatie damherten en de populatie edelherten sinds 2001 verloopt gelijkmatig. Reeën worden in het Deelerwoud al twintig jaar niet meer beheerd. Het aantal reeën bevindt zich op het niveau van de natuurlijke draagkracht van het gebied. In de periode 1999 tot 2001 nam het aantal reeën af van meer dan 60 naar rond de 45 dieren. Na 2001 is de stand stabiel gebleven rond de 45 dieren. Gedurende het experiment lijkt de toename van de andere twee hertachtigen geen invloed te hebben de aantallen reeën. Vooralsnog lijkt de populatieontwikkeling van de drie hertensoorten nog niet door onderlinge concurrentie te worden beïnvloed.

Getaxeerde schade

Wat duidelijk een rol speelt is voedseltrek van edel- en damherten naar de naburige landbouwgronden. Dieren uit de natuurgebieden trekken bij het vallen van de avond soms in groten getale naar de landbouwgronden op de Kop van Deelen, binnen hetzelfde leefgebied als het Deelerwoud. De getaxeerde schade aan akkerbouwgewassen houdt gelijke tred met het aantal edelhertequivalenten (waarbij twee damherten gelden als één edelhert) in het leefgebied ten westen van de A50.

De schade is toegenomen van rond de € 1.300 in 2000 tot circa € 10.000 in 2005. De landbouwgronden vormen waarschijnlijk een belangrijke voedselbron voor de dieren. Dit verklaart ook de hoge aantallen herten, de goede conditie en de niet volledig afgegraasde bodemvegetatie in het natuurgebied.

Eline Verwoerd

Raven doen zich te goed aan een hertenmaal

De evaluatie van het experiment Deelerwoud heeft veel nieuwe kennis opgeleverd. Kennis die belangrijk is omdat een goede referentie voor een zo natuurlijk mogelijke populatie-ontwikkeling van herten en reeën in dit droge type ecosysteem thans nog ontbreekt. De ervaringen in het Deelerwoud kunnen dan ook op termijn dienstbaar zijn bij toekomstige keuzen in het faunabeheer in andere gebieden. Daarmee wil Natuurmonumenten dit model niet op voorhand aanbevelen voor het gehele toekomstige leefgebied van (edel)herten en reeën. Maar wel een serieuze optie toevoegen aan het strikt getalsmatige populatiebeheer zoals dat nu overal wordt toegepast.

Na vijf jaar experiment zijn de ontwikkelingen wel in gang gezet, maar nog niet afgerond. Een volgende periode van vijf jaar zal meer inzicht opleveren, bijvoorbeeld over de natuurlijke draagkracht van het gebied voor herten, de concurrentieverhouding tussen de drie hertachtigen, de effecten van hoge dichtheden op de vegetatie. Natuurmonumenten streeft er naar het experiment tenminste vijf jaar voort te zetten en weer een evaluatie te houden in 2011. ♦

Een digitale versie van het rapport 'Experiment Deelerwoud, evaluatie 2001-2006' is bij de auteur op te vragen: F.vanBelle@Natuurmonumenten.nl.

Frank van Belle, Vereniging Natuurmonumenten, Regio Gelderland

Woensdag 24 januari 2007 is er van 14.00 uur tot 16.00 uur een excursie voor bos-, natuur- en faunabeheerders over de resultaten van het experiment Deelerwoud. Na een korte inleiding met koffie gaan we het veld in. Verzamelpunt is restaurant De Thermiekbel op zweefvliegcentrum Terlet, Apeldoornseweg 203, 6816 SM Arnhem, www.dethermiekbel.nl. Er zijn geen kosten aan verbonden. Aanmelding vooraf verplicht: via ledenservice Natuurmonumenten 035 6559955, of via bezoekerscentrum Veluwezoom 026 4979100.

Geen blij boer

Het bedrijf van akkerbouwer en melkveehouder Arthur van Roekel zit samen met dat van zijn buurman strak tegen het proefgebied van het Deelerwoud aan. Hij kan weinig enthousiasme voor het experiment opbrengen. "Het is een mooi gezicht hoor, een koppel van zestig, zeventig herten op je land, maar als je ze aardappelveld bijna helemaal kaal vreten, is de lol er toch snel af. Ze zijn blubbervet en gaan niet eens meer voor mijn tractor opzij. Mijn buurman heeft dit jaar al zeker tienduizend euro schade, bij mij is het precieze bedrag nog niet bekend. En het komt duidelijk door dat experiment, want het is in 2001 begonnen."

Van Roekel wil best meewerken aan experimenten, maar dan moet er wel een goede regeling voor schadevergoeding zijn. "Het is nu ontzettend veel werk. Elke keer als je schade hebt, moet je dat binnen een week op een formulier invullen en opsturen naar het Faunafonds. Daar komt dan iemand van kijken om de schade te taxeren. Maar die herten komen ontzettend vaak langs, dus daar is geen beginnen aan. Ik vind het trouwens ook jammer dat ze de 250 euro eigen risico voor de boer niet berekenen per bedrijf, maar per gewas. Dus als ik schade heb aan gras, aan maïs en aan aardappelen, moet ik drie keer eigen risico betalen." Verder is Van Roekel niet tevreden over de hoogte van de vergoedingen. Als 80 procent van zijn aardappels zijn opgevreten, telt wel de opbrengstderiving. Maar extra kosten voor onkruidbestrijding in de opengetrapte plekken, voor schade aan machines door gaten in het land of kapotgevreten afdekzeilen krijgt hij niet vergoed. "Ik kan op deze manier geen aardappels meer telen."

Er zijn wat Van Roekel betreft twee oplossingen mogelijk. "Het makkelijkste is een twee meter hoog raster om mijn land heen, maar ik kan me voorstellen dat Natuurmonumenten dat niet wil omdat ze graag willen dat mensen vanaf de weg de herten kunnen zien. De andere oplossing is dat we grasland gaan telen als foerage voor de herten en daarvoor een vaste vergoeding krijgen."

ADVERTENTIE

PARKBANKEN

"Standaard", "de Luxe" en "Robuust" in Robinia acacia, tamme kastanje en inlands eiken.

- Park-/bosbanken
- Picknick-tafels
- Slagbomen
- Aankoop rondhout

Blessing Timbers
Postbus 245, 1270 AE Huizen
Tel: 035-5251079, Fax: 035-5261111
Mobile: 06-53385977

BLESSING TIMBERS

WWW.BLESSINGTIMBERS.NL